

Adalékok a magyar küzdősportok és harcművészetek múltjából a birkózás sportág tükrében

Additives from the past of Hungarian martial arts in the light of wrestling sport

Falatovics Ádám

Testnevelési Egyetem Doktori Iskola

falatovics.adam@gmail.com

Initially submitted March. 25, 2019; accepted for publication Apr. 22, 2019

Abstract

Regarding the Hungarian Olympic medals, martial arts' contribution was essential for winning the majority of gold medals. Martial arts root deeply in the Hungarian history. Wrestling duels can be traced back throughout the Middle Ages from the 10th century military campaigns through all the kings of the Árpád House to the royal court of king Matthias. Wrestling competitions as a part of the folklore were usually arranged as games and tests on holyday celebrations. Parallel to the development of modern sports there were emerging challenging competitions and championships coupled by betting in the travelling circuses. Making big money instigated the strongest competitors to become a professional wrestler. In Hungary, professional wrestlers of French origin using the modern Greek-Roman style appeared the first time in the 19th century. With the advent of Olympic movement, amateur wrestling became more and more popular, which disadvantaged the former professional wrestlers in Hungary among them the most famous János Czája. This study concerns the scientific demonstration of martial sport branches, while especially famous persons of the past of wrestling are presented.

Kulcsszavak: harci sportok, profi birkózás, Czája testvérek

Key words: martial sports, professional wrestling, Czája brothers

Bevezetés

2019-ig az újkori olimpiákon küzdősportokból (vívás, birkózás, dzsúdó, ökölvívás) 67db arany érmet szerzett Magyarország. Ehhez vegyük hozzá az öttusa (számok egyike a vívás) és a sportlövészet győzelmeit (16 összesen) így a megszerzett olimpiai aranyérmek (177db) majdnem felét (46%-át) ezek a sikerek adják (mob.hu).

Habár a küzdősportoknak nagy hagyománya van Magyarországon, és talán ennek is köszönhetően az olimpiai siker sportágaink közé sorolhatjuk őket, mégis ha magyar küzdősportokat, harcművészeteket kutatja valaki nem nagyon találkozik több százéves stílusokkal, önálló magyar eredetű harcművészeti stílussal vagy küzdősportokkal. Nem is fog találkozni ilyennel, hiszen azok csak a 20. század utolsó évtizedében jöttek létre.

Maga a harcművészet, illetve harcászati művészetek kifejezés először Sasaki Kichisaburo mester könyvében (Sasaki, 1906, ford. Speidl Z. 1907) jelent meg először. Ő és tanítványai (pl. Vincze Tibor, Galla Ferenc) munkájának köszönhetően terjednek el szakkönyvek a japán küzdősportokról (1926- Jiujitsu „cselgáncs”, 1962 Judo önvédelem) amelyek igyekeztek népszerűsíteni a japán eredetű mozgásformákat (pl. judo, karate) és más harci művészeteket (pl. aikido) is. Ennek köszönhetően egyre jobban elterjedt ennek a szónak a használata, majd a harcművészeti stílusok világméretű népszerűvé válásával Magyarországon is megjelentek először japán majd kínai stílusok. Végül a 90-es évek végén kibontakozó

katonai hagyományörző mozgalomból nőtte ki magát több, magyar eredetű, hagyományos mozgásokon alapuló, modern értelemben vett, harcművészeti stílus, például a Kassai-féle lovasíjászat vagy a Vukics Ferenc által alapított Baranta.

Az önálló harcművészeti stílus, magyar alapítású küzdősportág hiánya, nem jelenti a küzdősport tartalmainak nem létezését. Végső soron a küzdősportok létrehozása a harc (pusztakezes vagy fegyveres küzdelem) versenyszerűvé tételét, sport keretei közé szorítását jelenti.

Ilyen értelemben a küzdősportok múltjának vizsgálódásához a harci, elsősorban párbaj, valamint a kiképzés során felelhető forrásanyagok adják. Az ilyen kutatás megkerülhetetlen elemei a hagyományok és azon alapuló mesék, mondák, néprajzi gyűjtések.

Az állatvilágban is megfigyelhető az agresszió, a fajon belüli küzdelmek szimbolikussá válása. Valószínűleg a birkózás is a küzdelem egy fegyvertelen formája, amikor (habár vannak halálig tartó szakrális küzdelmek, harci birkózások) fontosabbá válik a győzelem, mint a másik megölése. Ennek, a birkózó sportkultúra kialakulásában már a kezdetek kezdetén is nagy szerepe lehetett, így alkalmassá vált arra, hogy megjelenjen a katonai kiképzésben vagy játékok, ünnepek, versenyek részeként.

Birkózás történeti emlékei

Birkózás tárgyi emlékei között a legrégebbi az i. e. 3. évezredben talált leletek, amelyek Mezopotámia területéről származnak. Iraki Khafajiban talált szobrocska, illetve a Badrai kőlapba faragott ábrázolás két birkózót ábrázol küzdelem közben (W.Sjöberg 1985). Feltételezések szerint Marduk isten tiszteletére rendezett újévi játékok során a versenyszámok egyike a birkózás lehetett.

Tehát a birkózás nem új jelenség az emberiség történetében. Kultúránként eltérő jelentősége volt a birkózásnak, bizonyos helyeken a technikai repertoár elképesztően magas szintvonalra alakult, alakulhatott ki. Az ókori Egyiptomban, a piaci igényeknek megfelelően, olyan versenystállók jöttek létre, ahol mai értelemben vett profi felkészítés történt birkózó küzdelmekre. Itt az egyiptomi faj felsőbbrendűségét és az istenek akaratát hirdették, a több éves felkészítést követően az arénába küldött profi egyiptomi harcosok és a rövid hiányos kiképzéssel rendelkező rabszolgák, esetleg hadifoglyok életre-halálra szóló küzdelmei. A felkészítés minőségét a Beni Hassan temetkezési hely 15-ös sírkamrája hirdeti, ahova a jómódú kereskedő mintegy 450 birkózó fogást vitt magával a túlvilágra (Robinson 1997). A legtöbb technika a mai birkózó stílusokban is megtalálható. Tulajdonképpen több a megegyező elemek száma, mint ami nem található meg a fali rajzokon (Losonci, 2010).

„A kardvívás mellett a birkózást tartjuk a legmagyarabb sport nemnek” írta a Sportvilág száma. (Sportvilág 1895) És valóban az írott magyar történelemben már a kezdetekkor megjelennek birkózó küzdelmekre való utalások. Legelőször, mint csata előtti párviadal a Botond mondában (Képes Krónika 1358, in Geréb 1971). Botond egy köpcös alacsony termetű vitéz, aki miután betörte a várfal ércapuját kiállt a görög óriással Bizánc ostromakor és földhöz teremtette. „*Alig birkóztak egy kis órát, a görög földre terült, és többé nem bírt felkelni. Ennek láttán a bizánci császár és az udvari előkelőségek, akik a várfalokról szemlélték a küzdelmet, szegyenkezve elvonultak. Jóllehet, hogy a földhöz vágott görög tört karokkal ugyan, de életben maradt, mégis ez a viadal lőn oka halálának.*” -írja a krónika (Kézai Simon Krónikája in Szabó Károly, 1862). A St.Gallen-i IV. Ekkehard krónikában a birkózást, mint szórakozást írja le Heribald szerzetes: „*a magyarok táncoltak, énekeltek, birkóztak és fegyvereiket összeütve megmutatták mily jártasak a hadimesterségben*” (ZMTE kiadványa 1999). Az árpád-házi királyok közül Szent László királyról készült falikép sorozat a kun vitézzel való birkózó küzdelméről, amely számos templom falára felkerült a középkor folyamán (László Gyula, 1993).

A birkózás megjelent küzdelmek, párbajok eszközeként, sőt sokáig a hétköznapi életben is jelen volt, mint általános bevett szokás, amely a vitás ügyek elrendezésére szolgált. Ilyen perdöntő viadalokban minden

szabad ember küzdhetett magáért és peres ügye eldöntését bízhatta a fegyverekre is. Az egyházi emberek, nők nem harcolhattak, ezért bajnívót fogadtak fel, hogy helyettük küzdjön meg. E bajnívó küzdelmeket valahol fegyverekkel vívták, de előfordult, hogy a harci birkózás valamelyik formáját alkalmazták. Az Árpád-házi királyok idején ez gyakran bevett gyakorlat volt. A bajnívók vagy pugilok küzdelme döntötte el a bonyolult birtokpereket. Magának a királynak is volt saját bajnívója, például Kun László 1274-ben Budafalvi Pétert, aki a király pugiljaként tizenegyszer küzdött és győzött, amiért családjával együtt nemesi rangra emelkedett (Jókai, 1888).

Ezt az intézményt jogilag Hunyadi Mátyás király szüntette meg az 1486-iki XVIII. törvénycikkelyével, azonban szokásjogként még a XVII. században erősen tartotta magát (Jókai, 1888).

Mátyás király udvarában megjelent a reneszánsz életstílus és benne újra eszmény lesz a szép, az egészséges ember, a testtel és a testi erővel való foglalkozás. Divat lett a bajnívás mellett birkózás is a nemesek és a szolgák között, a teljes udvartartásban. A fő cél, szemben a harci birkózással, a test karbantartása, a másik földre vitele vagy mozgásképtelenné tétele, gyakorlás, virtus, szórakozás (Auerswald, 1539 in: Berkes Z, 2010). Mantovában Vittorino da Reltre (1378-1446) olasz humanista tudós élesztette fel a XV. században a régi görög birkózó stílust, ami egész Itália szerte elterjedt (Harrison 1996). Mátyás udvarában megjelent reneszánsz és humanista mesterek az olasz birkózó iskolákban elterjedt birkózó szokásokat és technikákat is hozták magukkal. Ilyen volt Galeotto Marzio tudós, Jannos Pannonius itáliai tanuló társa, aki kalandos élete során Mátyás udvarába is eljutott, ő volt Mátyás első könyvtárosa. Az 1470-es évekből származó történet szerint a tudós jó ismerője volt a mantovai birkózó stílusnak, kiállt egy Alesius nevű erőművész ellen és bravúros győzelmet aratott felette. Erről Janus Pannonius epigrammájából tudunk.

*Mint amilyen búsan szedegette föl egykor Achelous
roncs bikaszarvát, mit Herkules ökle letört:
éppúgy hagyta Halesus, akit megvert Galeotto,
csúfolt címereit lent a porond fővenyén.
Mátyásnak tetszett e latin párbaj, sa nagy érsek
Esztergom feje is jót kacagott az ügyön.
Hát te se bánd, hogy az iskolamester lett az erősebb:
Merkur néha tanít minket ilyesmire is.*

(J.Pannonius, in: Kovács Sándor, 1972)

Ugyancsak Mátyás király idejében történt a krónika irodalom szerint, Spielberg várának ostromakor a béketárgyalások során, hogy vallási kérdésben a hitvitát birkózó küzdelemmel próbálták eldönteni. Bonfini így írta le az esetet:

„Két udvari bolond volt jelen az étkezésnél, hogy tréfáikkal űzzék a gondokat. Az egyik a cseh királyé volt, a másik a pannoné. A sok cseh főnemes közt volt Sternberg Zdenkó cseh királyi kormányzó, az igaz hit követője, Mátyás nagy híve is. Ez a szellemes férfiú a két fejedelemhez fordulva azt mondta, a két bolondon próbáljuk ki, melyik az igaz hit; párviadalba kell őket küldeni, s amelyik győz, annak hite előbbrevaló.

Mindketten elfogadták a kormányzó javaslatát, s ki-ki szóval, tapssal biztatta a maga bolondját a küzdelemre. A magyar alacsony termetű volt, a cseh jóval magasabb; mindkettő ereje és bátorsága ismeretlen. Mindenki azt jósolta, hogy az ormótlan testű cseh fog győzni. A királyok színe előtt megkezdődött a viadal. Mind a kettőt a maga népe lelkesítette a győzelemre. Jelen volt a pápai legátus is, s nagyon nehezményezte, hogy a hitet a bohócok szerencséjére bízzák. A tréfa oly komolyra fordult, mintha valamennyiük testének és lelkének üdvéért, méltóságáért mérkőztek volna a bohócok. Bátran összecsapnak, erőlködnek kézzel-lábbal, mindkettő egyaránt próbálja erejét, ügyességét. A küzdelem

kimenetele kétséges. Egyszer a cseh ragadja meg és csavarja a magyart, majd a magyar a csehet. Mindketten kézzel-lábbal küzdenek. Nagy lárma támad, mert ki-ki a magáét buzdítja. Végül is a magyar, mintegy a szent hitből erőt nyerve, levegőbe kapta a hatalmas csehet, hogy nyomban földhöz csapja. Ekkor egy cseh, ki ott állt, közbelépett, s hogy oda ne vágja, megfogta jobbával. Zdenkó, a küzdelem bírója rögtön arcul ütötte a jogtalan beavatkozót. Erre zaj, zúrzavar támadt; mindnyájan fegyvert ragadtak. A fejedelmek intésére, parancsára aztán letették a fegyvert, és csend lett. Podjebrád megdorgálta Zdenkot, hogy ilyen botrányt okozott, és mindkét tábor békésen a lakomához ült." (Bonfini, In: Geréb L, 1959).

Mátyás király fekete seregében is szokás volt a birkózás illetve futás, úszás, lovaglás, kőhajítás mellett ezzel tartották karban magukat a zsoldos katonák (Tóth Z., 1925). Harci birkózások, párbaj jellegű küzdelmek a XVI-XVII századi továbbterjesztői a végvárok katonái voltak, akik vívással és birkózó gyakorlatokkal készültek fel a harci feladatokra.

Eddig és ekkor még nem alakultak ki egységes sportági szabályrendszerek. Általánosan használt lehetett a harci birkózások fajtái, ahol nem vagy csak kevés szabályra volt szükség (sok helyen még az ütéseket és rúgásokat sem korlátozták le).

Különböző területeknek, népcsoportoknak, társadalmi csoportoknak, szakmáknak meg volt a saját maguk szokásai és szokásjog alapján mindenki a maga szabályai szerint küzdött. Ilyenek a népi birkózások, amelyeket a középkortól fogva különböző pásztor ünnepekkor például csikónyírás, Dömötör-napi vetélkedések vagy pünkösdi királyválasztások során állította az erő és ügyesség próbája elé a birkózókat (Rész E., 2000). A parasztleányok virtusból álltak ki egymással öltre menésre, csülökre menésre, leván-, böllön birkózásokra, lovas birkózó küzdelmekre és különféle eszközös birkózó játékokra (bot-, kés-, kötél-, tatár birkózás).

Professzionizmus a birkózásban

A hivatásos birkózás a XIX. században virágzott fel. A birkózás nagy népszerűségének köszönhetően hivatásos birkózók biztosított megélhetést a mérkőzések pénzdíjai. A profi birkózók mérkőzései a városok terein, majd a cirkuszokban nagy látványosságnak számítottak. A cirkuszi páros viadatok népszerűsége egyre nőtt kezdett kialakulni a több résztvevős sportszerű versenyek.

Ekkor a cirkuszi birkózó-bemutatók vitték tovább a hagyományokat, nagyban hozzájárulva a profi birkózás kialakulásához. A modern birkózás kialakulása a franciák érdeme, Franciaországból kiáramló birkózók terjesztették el azt az egész világon. Hivatásos díjbirkózóik a 19. század elejétől Európa cirkuszaiban léptek fel, az általuk képviselt stílus vált a kötöttfogású szakág alapjává. Tőlük vették át a birkózás fogásait a németek és a skandináv államok valamint hazánk is. A graeco-roman: a sportág eredeti elnevezése a görög-római előzményekre utal. A kötöttfogású birkózásban tilos az ellenfelet derékvonal alatt megfogni, gáncsolni, a láb fogások végrehajtása közben aktívan használni. A kötött fogású és szabadfogású birkózás 1912-es stockholmi olimpia után, az ottani visszaélések miatt válik ketté. A szabadfogású birkózásban megengedett a derékvonal alatti fogás, a gáncsolás és a láb cselekvő használata. Először profi birkózóként Magyarországra (Budára) 1835-ben érkezik egy francia, Jean Dupuis, aki mutatványaisal mérkőzéseivel lenyűgözi a közönséget. Köztük a modern sportok hazai fő mecénását Wesselényi Miklós Bárót, aki ajánló levelet adott Dupuisnek, aki ettől kezdve hosszú ideig a budai színpadon és a Horváth kertben lépett fel (Regélő 1835).

Az első magyar professzionális birkózó és erőművész Toldy János volt, aki huszonöt évig kenyeret és hírnevet tudott szerezni "birok-művészetével". A bozontos, nagy hajú "magyar Sámson" 1858 tavaszán a híres Belezna-kertben, ahol Clair sportiskolája működött, többször is fellépett társulatával és a

birkózáson kívül olyan kunsztokat is bemutatott, hogy a levegőben fejjel lefelé függve, a földről egy eleven lovat felemelt (Honderű, 1846).

1890 után hivatásos francia, olasz birkózók jönnek Pestre: Masson, Robinetti, stb (Vasárnapi újság, 1892). Ők népszerűsítik a birkózás ezt a stílusát (görög-római), amelyet aztán széles körben használni kezdenek. Egyre több sportklub alakul, bennük birkózó körökkel. Megnövekszik a versenyek száma, mérkőzések száma. Profik még mindig a cirkuszban, az amatőrök versenyét, valamilyen más atlétikai vagy torna verseny részeként szervezik meg. 1890-es évek kiemelkedő alakjai: Réthyi Menotti, Swarzmayer Lajos, Tatics Péter (Sportvilág, 1895). 1903-ban megrendezték nem hivatásos amatőr birkózóbajnokságot is, ahol két súlykategória győzteseinek kellett megmérkőznie a bajnoki címért. Weisz Richárd, későbbi olimpiai bajnokunk megnyerte súlykategóriáját és a bajnoki döntőben Erődy Bélával a könnyű súly győztesét győzte le (Magyar Nemzet, 1903) Weisz 1896-99 közt a Hungária AC versenyzőjeként tanult a francia pankrátoroktól, majd 1908-ig az MTK-ban atletizált, súlyt emelt és birkózott, de jól vezetett és tornázott is. Kortársai a legerősebb magyarként tartották számon. Weisz 1905-ben súlyemelésben és kötélhúzásban is országos bajnok lett, majd elindult a londoni olimpián, s a dán Jensen-testvérek után az orosz óriást, Petrovot is leterítette egy látványos technikával a döntőben. Sajnos az olimpiai bajnoki cím után kiállt cirkuszi mérkőzésre, így eltiltották a további amatőr versenyzéstől (legyőzte a profinak mondott ellenfeleket) (Világ, 1912).

Weigand János mester nagyban hozzájárult első olimpiai bajnokunk, Weisz Richárd sikereihez. Később a Czája-testvérek (közülük a leghíresebb, János, 1910 és 1924 között hatszor volt profi világbajnok) is segítettek az amatőrök felkészítésében. A magyar Weigand a lengyel Pytlasinski Wladyslaw és a Czája testvérek voltak a hazai amatőr birkózók első edzői. Ők és társaik terjesztették el Magyarországon az úgynevezett görög-római klasszikus birkózást. 1912-ben Varga Béla (első amatőr – nehézsúlyú – világbajnokunk) több mint két órán át küzdött a svéd Ahlgrennel (Sportvilág 1912), de csak bronzérmert szerzett a mai félnehézsúlyban – ugyanebben az évben a profi birkózó Czája János már a harmadik profi világbajnoki címét szerezi meg Bécsben (Új nemzedék, 1921).

A professzionista birkózást ekkor a nagy közönség előtt, a cirkuszok színpadán üzték a birkózók. Kezdetben a társulat nehéz atlétája, aki erőművészként gyakorlatokat mutatott be a műsorban, kihívta helybeli erős embereket és velük küzdött meg az előadás végén. Ezek voltak a cirkusz legfőbb attrakciói, valódi sporteseményekként tartották számon őket (pl világbajnokság). Magyarországon 1906-tól egyre gyakrabban megjelentek hirdetések a kihívások az egyes cirkuszok színpadán. Kezdetben egyes birkózók, később birkózó csoportoknak pénzdíjas bajnokságot is hirdetnek, 1907-ben megjelenik a női birkózó verseny is (Pesti Napló, 1907).

A cirkuszi rendezvények gyakran botrányos és ezért nagy hírértékű következményeikkel hívták fel magukra a figyelmet. Például 1893 októberében Nagy János cirkuszigazgatót leszúrták (Budapesti hírlap, 1893); Érsekújváron a helybeli jelentkező olyan súlyos belső sérüléseket szenvedett a birkózás során, hogy másnap meghalt (Budapesti hírlap, 1903).

Híres magyar cirkuszi birkózónk volt Czája József, aki a Beketow cirkuszban „Ciklop a bikaölő angol”-t hívta ki küzdelemre. Ellenfele meglátva a magyar birkózó izmait, nem állt ki a Czája család tagja ellen, hanem felöltözött és megszökött a hátsó kijáraton (Tolnai Világnapja, 1907).

A 20. század elején Magyarország leghíresebb professzionista birkózói a Czája-fivérek (József, Bertalan, Gusztáv és János) voltak. Magyar-tót származású testvérek a korabeli sajtó sztárjai, újságcikkek riportok sokasága foglalkozott eredményeikkel, bemutatóikkal. Népszerűségére jellemző, hogy a húszas években a kereskedők úgy reklámozták áruikat: "Czája és Ciklop birkózásánál is sokkal érdekesebb a mi mesés olcsó áraink" (Új Magyarország, 1997).

Czája János és József több országot is megjárt, nemzetközi híru versenyzők voltak. Szentpétervártól Isztambulon át Münchenig számos versenyen, világbajnokságon vettek részt. A legnagyobb birkózóversenyeken szerepeltek, bejárták Európa nagyvárosait és hatalmas sikert arattak a kíváncsi közönség előtt. Különösen nagy tisztelete volt a birkózásnak Szentpétervárott, a cári udvarban, ahol például Czája János, aki a Czája fivérek közül a leghíresebb lett, még a híres orosz birkózóval, Poddubnijjal is megmérkőzött és így nem csoda, hogy talán a kor legnépszerűbb sportsztárjává vált (Új nemzedék, 1923).

Czája János 1877-ben született, testvéreitől tanulta el a birkózó fogásokat, velük vált profi birkózóvá. Nem volt óriás termetű, a kezdetben 80 kilós Czája a 120 kilós vagy nagyobb birkózókkal is kiállt a cirkuszi versenyeken. Sikerektől hangos pályafutása 1905-ben kezdődött, amikor 18 évesen az abszolút magyar bajnoki címért mérkőzött az ereje teljében lévő Weisz Richárdal, aki három év múlva Londonban olimpiai bajnokságot nyert. A fiatal versenyző akkor kikapott Weisztől, utána azonban két évtizedig nagyon kevés európai birkózónak sikerült az a bravúr, hogy legyőzze Czáját. Akkoriban a szabályok még csak kialakulóban voltak, egy-egy mérkőzés sorsát nem pontozással döntötték el, hanem megállás nélkül addig tartott, míg az egyik versenyző két vállra nem került, vagy fel nem adta. A stockholmi olimpiai döntője után, ahol a felek 9 órán keresztül küzdöttek (Budapesti Hírlap, 1912), a nemzetközi szövetség kénytelen volt a szabályok pontosítására, korlátozására.

Kezdett kialakulni az amatőr sport, és mivel Czája nemegyszer pénzdíjas meccseken is elindult, profivá vált. Legyőzte a lengyel Ciganyegicset, a francia Constant le Marint az orosz Padubnyt, amerikai Johnson és világhírű ellenfele a török óriást (Magyarság, 1924).

Benősült a Barnum cirkuszba és cirkuszigazgató lett, bár soha nem foglalkozott a cirkuszvezetéssel, csak a birkózással. Házassága révén biztos anyagi háttérre tett szert. Életét azonban teljesen a profi birkózás töltötte ki, a cirkuszvállalkozás irányítását menedzserekre bízta.

Hatszor nyert profi világbajnokságot: 1910-ban Szentpétervárott, 1911-ben Isztambulban, 1912-ben Bécsben, 1913-ban ismét Szentpétervárott, 1920-ban Isztambulban és 1924-ben Münchenben (8 órás újság, 1837). A korszak kiemelkedő profi birkózójának neve pedig úgy szerepelt a plakátokon: "Czája János, akit eddig senki sem győzött le."

A család anyagi helyzete lehetővé tette, hogy ő maga is rendezzen profi birkózó versenyt. 1929-ban kibérelte a budapesti Fővárosi Nagycirkuszt. Ekkor azonban már Európában hanyatlóban volt a profi birkózás, és az amatőr birkózó sport nagyobb tömegeket vonzott Magyarországon is. A gazdasági világválság alatt (1929-33) vállalkozása tönkrement, ezért újra kezdte birkózó pályafutását. A négygyerekes családapát a gazdasági világválság fektette két vállra, a jól kereső cirkuszigazgató vállalkozásai a harmincas években tönkrementek, ezért ötvenéves korában vissza kellett térnie a szőnyegre, hogy adósságait kifizesse. Az első sikerek után (Kis újság 1936), 1937 március 21-én ismét kibérelte a cirkusz épületét, de az orosz Zejzissel való mérkőzése során szívrohamot kapott és néhány óra múlva kórházban meghalt (8 órás újság, 1837). "*Sportarénák, cirkuszok trinünjein tomboló, dübörgő tízezrek ünnepelt hőse, kedvence, hírnevére vágyó fiatalok ideálja, világhírű mesterbirkózó világbajnok volt Czája János, aki most egyik mérkőzése közben szívrohamot kapott, és alig néhány óra múlva meghalt...Mesék, legendák tartják fenn továbbra a nevét, amely fogalom volt és amely fogalom marad. Az erő és a győzelem fogalma: Czája!*"- így búcsúztatták 1937-ben, a Délibáb című újságban (Új Magyarország 1997).

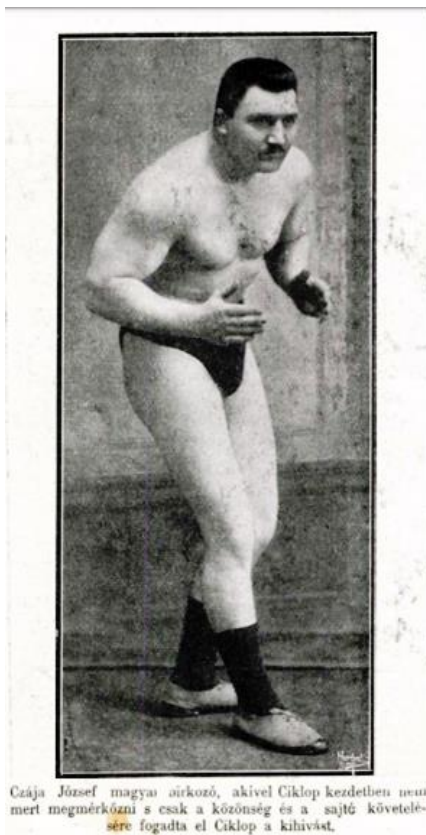
Összegzés

Magyarország kicsit lemaradva kapcsolódott bele a modern sportmozgalomba, viszont annál nagyobb lelkesedéssel fordul a kialakulóban lévő modern sportok felé. Magyarországon habár a küzdősport

tevékenységeknek nagy hagyományuk van, ekkor nem alakulnak ki önálló, saját mozgásrendszerre és szabályokra épülő sportágaink. Az olimpiai versenyeken, küzdősportok terén kiemelkedően sikeres a magyar csapat. Valószínűleg ennek egyik oka a versenyzők felkészítésén kívül, a magyar edzők által áthagyományozódott tudás, aminek gyökerei nagyon messzire vezetnek vissza. Véleményem szerint nem csak az edzők, versenyzők által használt technikai és gyakorlati repertoár öröklődik tovább, hanem a tevékenységhez kapcsolt érzelmek például küzdőképesség, akarat, fájdalom tűrőképesség, értékrend, jellem vagy mentális hozzáállás például emlékezet, előhívó-, felidéző képesség, integráló, oksági viszonyt feltáró képesség. Ezekkel együtt tud létrejönni az a magas teljesítmény, ami a magyar élsportot, benne a küzdősportok sikereit jellemzi. A magyar történelemben, benne a magyar sporttevékenységek történetében számos mintát találunk, akinek a személyével egybefonódott a harc és a küzdelem. Az általuk képviselt (és sokszor létrehozott) hozzáállás, jellem, világnézet útjelzőként világítanak a mai sportolók számára, hogy ők is magukévá tehessék azt, amitől sikeressé válhattak elődeik is.

1. ábra Czája János és amerikai ellenfele: Johnson

2. ábra Czaja József

Felhasznált irodalom

- Ake W.Sjoberg (1997): Trials of Strength. Expedition Magazine, 27.évfolyam (2. szám), 1985, 7-9. o.
- Antonius de Bonfinis (1500-as évek): De rege Mathia (rerum ungaricarum decadesa libro), Fordította: Geréb László Magyar Helikon, Budapest, 1959
- Budapesti hírlap, 13. évfolyam (281. szám), 1893, 7. o.
- Budapesti hírlap, 23. évfolyam (253. szám), 1903, 10. o.
- Budapesti hírlap, 32. évfolyam (166. szám), 1912, 12. o.
- Fabian von Auerswald (1539): RingerKunst, In: Berkes Zoltán: Fabian von Auerswald bírkózó kódexe, Ars Ensis Szakdolgozat/fordítás. 2010
- Honderű, 4. évfolyam (1. szám), 1846, 16. o.
- Jókai Mór (1888): A magyar nép. In: Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képben. III. Rudolf trónörökös főherceg ö császári és királyi fensége kezdeményezéséből és közreműködésével. Magyarország I. kötete. Bp., Magyar Királyi Államnyomda, 279-347. o.
- Képes Krónika (1358) – A Magyarok régi és legújabb tetteiről, eredetükről és növekedésükről, diadalaikról és bátorságukról. Ford.: Geréb László, Magyar Helikon, Budapest, 1971
- Kézai Simon: Magyar krónikája. Ford.: Szabó Károly, 1862, Pest, 2019.04.09. <http://mek.oszk.hu/02200/02249/02249.htm>
- Kis újság, 49. évfolyam (27.szám), 1936, 5. o.
- V. Kovács Sándor (1972): Janus Pannonius összes munkái – Jani Pannonii opera omnia / Palaestra Galeotti – Galeotto bajvívása, Budapest

- László Gyula (1993): A Szent László-legenda középkori falképei. Budapest, Tájak-Korok-Múzeumok Könyvtára, 1993, 4. szám
- Losonci Ottó (2010): Birkózó etikai kódex 12. o. 2019.04.09.
file:///D:/Users/stud/Downloads/etikai_kodex.pdf
- Magyar Nemzet, 22. évfolyam (30. szám), 1903, 6-7. o.
- Magyarság, 5. évfolyam (87.szám). 1924, 9. o.
- Pesti Napló, 58. évfolyam (198. szám), 1907, 14. o.
- Réső Ensel Sándor: A népszokáskutatás Magyarországon. In: Réső Ensel Sándor: Magyarországi népszokások. Bp. Osiris Kiadó. 2000. 363-374. o.
- Robinson, Gay (1997): The Art Of ancient Egypt. Cambridge, MA: HarvardUp
- Sasaki Kichisaburo (1906): Djudo a japán dzsiu-dzsiu tökéletesített módszere, ford.: Speidl Zoltán (1907), Budapest 30.o.
- Schmuki Karl (1999): Der Einfall der Ungarn in Sankt Gallen im Jahre 926 in den Handschriftenschatzen der Stiftsbibliothek Sankt Gallen (A magyarok 926-os Szent Gallen-i betörése a Szent Galleni Apátsági Könyvtár kézirat-kincsének tükrében). IN: Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen -Magyarok és a Szent Galleni Apátság, Sankt Gallen- Budapest, A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Szent Galleni Apátsági Levéltár kiadványa 28-39.o és 78-82.o.
- Sportvilág, 2. évfolyam (5. szám), 1895, 3. o.
- Sportvilág: Díszornák 2. évfolyam (44. szám), 1895, 5. o.
- Sportvilág, 19. évfolyam (31. szám), 1912, 5. o.
- Regélő, 3. évfolyam (53. szám), 1835, 423 – 424.o.
- Tolnai Világnapja, 7. évfolyam (38. szám), 1907, 1482. o.
- Tóth Zoltán (1925): *Mátyás király idegen zsoldosserege, a fekete sereg*. Budapest: Stádium. 1925 116-200. o.
- Új nemzedék, 3. évfolyam (3. szám), 1921, 6. o.
- Új Magyarország, 5. évfolyam (19. szám), 1997, 15. o.
- Vasárnapi újság, 39. évfolyam (33. szám), 1892, 574. o.
- Világ 3. évfolyam (27. szám), 1912, 7-8. o.
- William Harrison (1996): Woodwardvittorino da Feltre and other humanist educators, University of Toronto Press, 115.o.
- 8 órai újság, 23. évfolyam (66. szám), 1937, 2. o.
- 2019.04.09. <http://olimpia.hu/champdata/index/place/1/>